

Lagutskottets betänkande

1987/88:26

om ändring i namnlagen (1982:670)(prop. 1987/
88:84)

LU
1987/88:26

Sammanfattning

I betänkandet behandlas proposition 1987/88:84 vari läggs fram förslag till vissa ändringar i namnlagen. Ändringarna innebär bl.a. att makar som gifte sig innan namnlagen trädde i kraft och då fick mannens efternamn som gemensamt efternamn skall kunna byta till det namn hustrun bar som ogift. Vidare föreslås vissa förenklingar av reglerna om förnamn.

I betänkandet behandlas också en med anledning av propositionen väckt motion om makars rätt att byta efternamn.

Utskottet tillstyrker bifall till propositionen och avstyrker bifall till motionen. Till betänkandet har fogats en reservation (fp) till förmån för motionen och ett särskilt yttrande (m).

Propositionen

I proposition 1987/88:84 föreslår regeringen (justitiedepartementet) efter hörande av lagrådet att riksdagen antar ett i propositionen framlagt förslag till lag om ändring i namnlagen (1982:670).

Lagförslaget har intagits i *bilaga* till betänkandet.

Motion

1987/88:L2 av Margareta Andrén (fp) var yrkas att riksdagen beslutar om sådan ändring i namnlagen att de konsekvenser av lagen för vilka redogjorts i motionen inte skall behöva uppstå framöver.

Utskottet

Namnlagen (1982:670) trädde i kraft den 1 januari 1983 och ersatte 1963 års lag i ämnet. Till grund för lagstiftningen låg en strävan till jämställdhet i namnrättsligt hänseende mellan kvinnor och män och till lika behandling av barn till föräldrar som inte är gifta med varandra och barn till ogifta föräldrar. Den nya namnlagen kännetecknas vidare av att den ger betydligt större utrymme än äldre bestämmelser åt den enskilde att själv bestämma vilket namn han eller hon vill bära. I den nya namnlagen har också förfarandet vid namnbyten förenklats betydligt och i många fall räcker det med en anmälan till pastorsämbetet för att namnbyte skall kunna ske. Vissa spärregler finns emellertid i lagen, vilka syftar till att motverka upprepade namnbyten och

därmed tillgodose intresset av namnstabilitet.

I fråga om makars efternamn innebär namnlagen att de som skall ingå äktenskap kan välja mellan att antingen var och en behålla sitt efternamn eller att ha namngemenskap under något av de namn makarna bär vid vigseln. Som gemensamt efternamn får makarna dock inte ta ett namn som någon av dem förvärvat genom ett tidigare äktenskap. Väljer makarna att bära den enes namn som gemensamt efternamn förvärvat den andra maken det namnet vid vigseln (9 §). Har makarna då äktenskapet ingicks behållit sina namn från tiden före vigseln, kan de senare under äktenskapet få namngemenskap under den enes namn genom anmälan till pastorsämbetet (10 §). Vissa begränsningar i makes rätt att efter anmälan byta sitt efternamn till den andra makens finns dock. Bl.a. får byte inte ske till ett namn som den andra maken förvärvat genom ett tidigare äktenskap eller till ett namn som den maken under äktenskapet förvärvat med stöd av reglerna i 5 § om byte till förälders efternamn.

Om makarna vid vigseln eller under själva äktenskapet uppnått namngemenskap kan enligt 10 § var och en av dem därefter genom anmälan till pastorsämbetet byta tillbaka till det efternamn som han eller hon burit som ogift. Byter den ena maken namn på detta sätt har den andra maken inte möjlighet att följa med i namnbytet.

Om makarna i andra fall vill byta efternamn krävs enligt namnlagen tillstånd av patent- och registreringsverket. I allmänhet måste synnerliga skäl föreligga för bifall till en sådan ansökan.

Enligt de regler som gällde före namnlagens ikraftträdande förvärvade hustrun automatiskt mannens efternamn vid vigseln om hon inte anmälde att hon ville behålla sitt namn. Några särskilda övergångsbestämmelser i fråga om makar som gift sig före 1983 och därvid erhållit namngemenskap under mannens efternamn finns inte i namnlagen. Om makarna numera vill ha hustruns namn från tiden före äktenskapet som gemensamt efternamn är de på grund av reglerna i 10 § namnlagen förhindrade att åstadkomma sådan namngemenskap efter en anmälan till pastorsämbetet. För dem gäller att hustrun får byta till sig sitt tidigare namn genom anmälan och att mannen får ansöka hos patentverket om att få ta detta namn.

Beträffande byte av förnamn gäller enligt namnlagen att den som ursprungligen endast erhållit ett förnamn senare kan lägga till ett ytterligare förnamn. Har vederbörande från början fått flera förnamn kan senare antingen det ena av förnamnen bytas ut mot ett annat eller ett förnamn stryks eller tillägg ske av ytterligare ett förnamn. I de angivna fallen räcker det med en anmälan till pastorsämbetet. En anmälan om ändring av förnamn får ske endast en gång. För ändring av förnamn i andra fall kan patentverket lämna tillstånd om det föreligger synnerliga skäl.

I propositionen föreslås att i namnlagen förs in en särskild övergångsbestämmelse, enligt vilken makar som gifte sig innan namnlagen trädde i kraft och bär mannens efternamn skall kunna ta hustruns namn före äktenskapet som gemensamt namn efter anmälan till pastorsämbetet. Vidare föreslås att reglerna om ändring av förnamn liberaliseras så att det blir möjligt att byta ut, stryka eller lägga till mer än ett förnamn genom anmälan till pastorsämbetet. Ett av de ursprungliga förnamnen måste dock alltid behållas. Förslaget

innehär också att det inte längre skall krävas att tilltalsnamnet alltid kommer först för att ordningsföljden mellan förnamnen skall få ändras genom en anmälan till pastorsämbetet. Slutligen föreslås en uttrycklig bestämmelse om att i ärenden angående domstols förklaring att ett namnbyte är förenligt med barnets bästa domstolen får förordna att vardera parten skall bära sin rättegångskostnad.

De nya reglerna avses träda i kraft den 1 juli 1988.

Utskottet erinrar om att frågor om vissa ändringar i namnlagen togs upp av utskottet vid 1984/85 års riksmöte med anledning av motioner. De spörsmål som aktualiserats motionsvägen avsåg bl.a. möjligheterna för makar som gift sig före 1983 att få namngemenskap under hustruns efternamn som ogift samt reglerna om byte m.m. av förnamn. I sistnämnda hänseende hade framförts önskemål om att adoptivbarn från främmande länder skall kunna ges mer än ett nytt förnamn. I sitt av riksdagen godkända betänkande i ärendet (LU 1984/85:3) förordade utskottet att regeringen i lämpligt sammanhang skulle överväga om vissa begränsade ändringar borde göras i namnlagen. Därvid borde särskilt övervägas om det var lämpligt att lagstiftningsvägen underlätta för makar som ingått äktenskap före den nya namnlagens ikraftträdande att få namngemenskap under hustruns namn som ogift samt om det förelåg behov av att på ett enklare sätt än då var möjligt tillföra adoptivbarn flera förnamn. Också andra frågor kunde enligt utskottet bli aktuella. Vad utskottet sålunda anfört gavs regeringen till känna.

Namnfrågor aktualiserades åter motionsvägen under 1985/86 års riksmöte. Bl.a. återkom spörsmålet om byte av adoptivbarns förnamn. I sitt av riksdagen godkända betänkande i ärendet (LU 1985/86:19) avstyrkte utskottet bifall till motionerna med hänvisning till den 1984 begärda översynen. Utskottet utgick från att det beredningsarbete som påbörjats inom justitiedepartementet skulle omfatta inte bara de frågor som behandlats i 1984 års utskottsbetänkande utan även de aktuella motionsspörsmålen.

Enligt utskottets mening tillgodoser förslaget i propositionen i väsentlig mån de önskemål som tidigare framförts i riksdagen om ändringar i namnlagen. Utskottet ser det som särskilt värdefullt att frågorna om namngemenskap för makar som gift sig före namnlagens ikraftträdande och om adoptivbarns förnamn nu får en lösning. Det finns också anledning att betona att de föreslagna ändringarna inte innebär några avsteg från de grundläggande principerna i namnlagen. Beträffande den nya regeln om fördelning av rättegångskostnaderna i ärenden om byte av barns namn vill utskottet anmärka att sedan propositionen framlades högsta domstolen i ett ärende av denna art beslutat att vardera parten skulle bära sin rättegångskostnad. Högsta domstolen har därvid funnit sig kunna analogivis tillämpa regeln i 6 kap. 22 § föräldrabalken om rättegångskostnader i mål och ärenden angående vårdnad om barn eller umgänge skall stå sin kostnad (Beslut nr SÖ 179 år 1988). Sistnämnda bestämmelse innebär att i sådana mål och ärenden vardera parten skall bära sin rättegångskostnad om inte särskilda skäl föreligger för att förplikta den ena parten att helt eller delvis ersätta motpartens kostnader. Enligt utskottets mening talar starka skäl för att den princip rörande fördelningen av rättegångskostnaderna i namnbytesärenden som kommit till uttryck i det nämnda avgörandet inte bör rubbas genom den

nu föreslagna regeln i namnlagen. Ät den nya bestämmelsen bör således ges en innebörd som överensstämmer med högsta domstolens beslut, nämligen att vardera parten i namnärende skall stå för sina kostnader om inte särskilda skäl föreligger.

Utöver det anförda föranleder propositionen inte några uttalanden från utskottets sida, och utskottet tillstyrker att förslaget till ändringar i namnlagen genomförs.

I motion L2 (fp) tas upp en fråga om makars byte av efternamn. Motionären hävdar att det finns luckor i namnlagen som medför att familjemedlemmar inte kan få samma efternamn. Som exempel pekar motionären på ett fall där makarna gifte sig år 1981 och – som motionären uttrycker det – då hade samma namn som ogifta. År 1985 beslöt makarna att de och deras två barn skulle byta efternamn till det namn mannens moder burit som ogift. Med stöd av 5 § namnlagen kunde mannen och barnen erhålla det namnet efter anmälan till pastorsämbetet. Bestämmelserna i 10 § förhindrade däremot att hustrun erhöi samma namn. Enligt motionären bör namnlagen ändras så att konsekvenser av angivet slag inte skall behöva uppstå.

Utskottet vill understryka att namnlagen kom till efter en omfattande debatt om och ingående prövning av vilka principer som skulle ligga till grund för en ny namnlag. Lagen fick sin slutgiltiga utformning under beredningen i utskottet (LU 1981/82:41) och bygger på en avvägning mellan det allmänna intresset av namnstabilitet och den enskildes önskemål att fritt få välja sitt namn. I fråga om makars byte av efternamn genom anmälan till pastorsämbetet ansåg utskottet att principen borde vara att makarna skulle kunna få namngemenskap en gång. I enlighet härmed kan den ena maken ta den andra makens efternamn antingen vid vigseln eller under äktenskapet. Har makarna fått namngemenskap har de rätt att en gång byta tillbaka till sina namn som ogifta. I lagstiftningsärendet ansåg utskottet att om makarna ville göra ytterligare namnbyten det borde krävas tillstånd av patentverket. Från möjligheten att under äktenskapet åstadkomma namngemenskap efter anmälan uteslöts uttryckligen det av motionären nämnda fallet att den ene maken bytt till sig förälders efternamn enligt 5 § liksom vissa andra fall då en make under äktenskapet förvärvat ett nytt efternamn.

Enligt utskottets mening bör inte riksdagen nu frångå de principer som bär upp namnlagen. Några ytterligare möjligheter för makar att under äktenskapet byta till ett gemensamt efternamn genom anmälan till pastorsämbetet bör därför inte skapas. Vid detta ställningstagande beaktar utskottet även att reglerna i namnlagen inte innebär att makarna i det av motionären anförda exemplet saknar möjlighet att åstadkomma namngemenskap. Efter tillstånd från patentverket kan nämligen hustrun få anta de övriga familjemedlemmarnas efternamn. För att sådant tillstånd skall kunna ges krävs visserligen synnerliga skäl men som närmare redovisas i propositionen (se s. 7) har rättspraxis i frågor om tillstånd till namnbyten successivt kommit att kraftigare betona intresset av namngemenskap inom en familj än namnskyddet för andra som bär namnet. Utskottet vill också framhålla att en make som inte kan förvärva den andra makens efternamn genom en anmälan till pastorsämbetet alltid har möjlighet att efter en sådan anmälan och med den

andra makens samtycke bära namnet i fråga som mellannamn och därmed markera familjetillhörigheten.

LU 1987/88:26

På anförda skäl avstyrker utskottet bifall till motionen.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *propositionen*
att riksdagen antar det i proposition 1987/88:84 framlagda förslaget till lag om ändring i namnlagen (1982:670),
2. beträffande *makars efternamn*
att riksdagen avslår motion 1987/88:L2.

Stockholm den 12 april 1988

På lagutskottets vägnar

Per-Olof Strindberg

Närvarande: Per-Olof Strindberg (m), Stig Gustafsson (s), Martin Olsson (c), Inga-Britt Johansson (s), Allan Ekström (m), Bengt Kronblad (s), Inger Hestvik (s), Bengt Harding Olson (fp), Marianne Karlsson (c), Berit Löfstedt (s), Ewa Hedkvist-Petersen (s), Hans Rosengren (s), Ewy Möller (m), Kjell-Arne Welin (fp) och Marianne Carlström (s).

Reservation

Makars efternamn (mom. 2)

Bengt Harding Olson och Kjell-Arne Welin (båda fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 4 med "Enligt utskottets" och slutar på s. 5 med "till motionen" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening bör inte riksdagen nu frångå de principer som bär upp namnlagen. Några ytterligare möjligheter för makar att under äktenskapet byta till ett gemensamt efternamn genom anmälan till pastorsämbetet bör därför inte skapas. Vid detta ställningstagande beaktar utskottet att namnlagen ger makarna möjlighet att åstadkomma namngemenskap efter ansökan hos patentverket. För att patentverket i sådana fall skall kunna ge tillstånd till namnbytet krävs i dag synnerliga skäl. Som närmare redovisas i propositionen (se s. 7) har emellertid rättspraxis i frågor om tillstånd till namnbyten successivt kommit att kraftigare betona intresset av namngemenskap inom en familj än namnskyddet för andra som bär namnet. Enligt utskottets mening finns det anledning att nu gå vidare på denna väg och därmed i linje med motionärens tanke underlätta för makar att erhålla namngemenskap. Som förutsättning för tillstånd till namnbyte i de fall då en av makarna vill ta den andre makens efternamn bör således endast uppställas det kravet att det

skall föreligga särskilda skäl. Denna liberalare tillståndsgivning bör gälla inte bara i det av motionären påtalade fallet då den ena maken bytt till sig en förälders efternamn utan också i andra fall då den ena maken tagit ett annat namn under äktenskapet och den andra maken senare önskar bära det namnet som efternamn. Det bör ankomma på regeringen att snarast framlägga förslag till erforderliga ändringar i namnlagen.

Vad utskottet anfört med anledning av motionen bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *makars efternamn*

att riksdagen med anledning av motion 1987/88:L2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om liberalare tillståndsregler i namnändringen.

Särskilt yttrande

Per-Olof Strindberg, Allan Ekström och Ewy Möller (alla m) anför:

Vid riksdagsbehandlingen år 1982 av regeringens förslag till namnlag yrkade vi från moderata samlingspartiets sida att förslaget skulle avslås och att riksdagen hos regeringen skulle begära ett nytt förslag till namnlag. Vi kunde nämligen inte ställa oss bakom de långtgående förändringar som ett genomförande av förslaget – även med de av utskottet förordade ändringarna – innebar. Enligt vår mening borde de huvudprinciper för namngemenskap inom familjen som präglade 1963 års namnlag alltså upprätthållas.

Vår principiella inställning till namnreglerna har inte förändrats sedan namnlagen kom till. Med hänsyn till att de nu föreslagna ändringarna i namnlagen inte medför någon ytterligare uppluckring av det namnskick som trots allt varit rådande här i landet under de senaste åren har vi avstått från att reservera oss i ärendet.

Förslag till

Lag om ändring i namnlagen (1982:670)

Härigenom föreskrivs i fråga om namnlagen (1982:670)¹ dels att 8, 31, 32 och 45 §§ skall ha följande lydelse, dels att i övergångsbestämmelserna till lagen skall föras in en ny punkt, 9, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 §

Ett barn under 18 år, som för stadigvarande vård och fostran i ett enskilt hem har tagits emot av någon annan än barnets föräldrar, kan genom anmälan till pastorsämbetet byta sitt efternamn till ett namn som bärs av den eller dem som har tagit emot barnet eller till ett namn som bärs av någon av dem, om den eller de vars namn avses har samtyckt till namnbytet och domstol har funnit att namnbytet är förenligt med barnets bästa.

Den som har bytt efternamn enligt första stycket kan genom anmälan till pastorsämbetet byta tillbaka till *ett* efternamn som han eller hon har burit *tidigare*.

Den som har bytt efternamn enligt första stycket kan genom anmälan till pastorsämbetet byta tillbaka till *det* efternamn som han eller hon har burit *närmast före det namnbytet*.

31 §

Den som enligt 30 § har förvärvat ett enda förnamn kan genom anmälan till pastorsämbetet förvärva ytterligare ett förnamn.

Den som enligt 30 § har förvärvat flera förnamn kan genom anmälan till pastorsämbetet *antingen* byta ut *ett av förnamnen mot ett nytt förnamn eller enbart lägga till ett förnamn eller stryka ett förnamn. Sådan anmälan får göras endast en gång.*

Den som enligt 30 § har förvärvat ett enda förnamn kan genom anmälan till pastorsämbetet förvärva ytterligare ett *eller flera* förnamn.

Den som enligt 30 § har förvärvat flera förnamn kan genom anmälan till pastorsämbetet byta ut, *stryka eller lägga till ett eller flera förnamn. Ett av de förnamn som har förvärvats enligt 30 § skall dock alltid behållas.*

Anmälan enligt denna paragraf får göras endast en gång.

32 §

Ändring av ordningsföljden mellan två eller flera förnamn, *så att tilltalsnamnet kommer först*, kan göras genom anmälan till pastorsämbetet. Genom en sådan anmälan får även stavningen ändras, om inte namnets uttal ändras genom detta.

Ändring av ordningsföljden mellan två eller flera förnamn kan göras genom anmälan till pastorsämbetet. Genom en sådan anmälan får även stavningen ändras, om inte namnets uttal ändras genom detta.

¹ Lagen omtryckt 1982:1134.

En ansökan om förklaring att ett namnbyte enligt 6, 8 eller 11 § är förenligt med barnets bästa prövas av den domstol som tar upp frågor om vårdnaden om barnet.

I ärenden enligt första stycket skall domstolen, om det kan ske, höra den vars efternamn barnet bär, om denne inte är vårdnadshavare. Domstolen skall även inhämta yttrande från socialnämnden:

I ärenden enligt första stycket får domstolen förordna att vardera parten skall bära sin rättegångskostnad.

1. Denna lag (1982:670) träder i kraft den 1 januari 1983. Beträffande svenska medborgare som har hemvist i Finland träder dock 50 § i kraft först den dag regeringen bestämmer.¹

2. Genom den nya lagen upphävs namnlagen (1963:521). Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till föreskrifter som har ersatts av bestämmelser i den nya lagen, tillämpas i stället de nya bestämmelserna.

3. Om inte annat sägs i det följande, tillämpas den nya lagen även i fall då anmälan eller ansökan har gjorts före ikraftträdandet men då ännu inte har slutligt prövats.

4. Förnamn och släktnamn som har förvärvats enligt den gamla lagen anses som förnamn respektive efternamn som har förvärvats enligt den bestämmelse i den nya lagen som gäller för motsvarande fall. Tilläggsnamn som avses i den gamla lagen anses som mellannamn enligt den nya lagen.

5. Om en kvinna, som enligt bestämmelser före den gamla lagen bär sitt eget och en makes efternamn i förening, ingår nytt äktenskap, anses namnen vid tillämpning av den nya lagen som ett efternamn vilket har förvärvats på grund av ett tidigare äktenskap.

6. Bestämmelsen i 13 § 7 tillämpas inte i fall då en ansökan har kommit in till patent- och registreringsverket före den nya lagens ikraftträdande.

7. I fråga om verkan av dom, genom vilken fastställs att en man inte är far till ett barn, tillämpas den gamla lagen i fall då dom i första instans har meddelats före den nya lagens ikraftträdande.

8. Bestämmelsen i 48 § om samtycke av barn över 12 år tillämpas inte i fall då en anmälan eller ansökan har gjorts före den nya lagens ikraftträdande.

9. Har kvinnan i ett äktenskap före ikraftträdandet förvärvat mannens efternamn eller vid äktenskaps ingående före ikraftträdandet behållit ett annat efternamn än det namn som hon har burit som ogift och har makarna inte därefter bytt efternamn, får de som gemensamt efternamn anta det namn som husrun senast har burit som ogift. Förvärvet av det gemensamma namnet görs genom att makarna gemensamt anmäler namnbytet till

¹ 50 § har trätt i kraft den 1 januari 1986 beträffande svenska medborgare som har hemvist i Finland (1985:906).

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

LU 1987/88:26

Bilaga

*pastorsämbetet. Ett sådant förvärv
skall anses ha skett med stöd av 9 §
i den nya lagen.*

-
1. Denna lag (1988:000) träder i kraft den 1 juli 1988.
 2. Den som före utgången av juni 1988 har lagt till, bytt eller strukit förnamn med stöd av 31 § får ytterligare en gång ansöka om tillägg, byte eller strykning av förnamn enligt 31 § andra stycket i dess nya lydelse.

